

İtalyanın Libyada Yunanistanın İzmirde Ne İşi Vardı

– Sami Biber · 08 Ocak 2020

İTALYA'NIN LİBYA'DA, YUNANİSTAN'IN İZMİR'DE NE İŞİ VARDI?

1911 de Avrupa'nın büyük devletleri olan İngiltere, Fransa ve Almanya'nın desteğini alan İtalya 28 Eylül 1911 de Osmanlı Devletine sert bir ultiमतom göndererek bir Osmanlı toprağı olan Trablusgarp'ı (Libya) resmen istedi. Bu ultiमतomda Osmanlı askerinin 24 saat içinde Trablusgarp'tan çekilmesi isteniyordu.

İyi de Osmanlı Devleti niçin kendisine ait olan bir toprak parçasından askerini çekmeliydi ki? Yani İtalya'nın gerekçeleri nelerdi?

İtalya'nın gerekçeleri şunlardı:

1- Trablusgarp eski bir Roma Eyaleti idi (Kartaca) İtalya da Roma'nın devamıydı. Dolayısıyla Trablusgarp, tarihsel bağlarla İtalya'ya bağlıydı

2- Osmanlı Devleti Trablusgarp'ı uygarlık bakımından geri bırakıyordu. Oysa bu toprakları İtalya'ya verirse İtalya kültür ve medeniyet getirecekti.

3- Osmanlı Devleti, başta İtalyan uyruklular olmak üzere bu topraklarda yaşayan yabancılara çok kötü davranıyordu.

Evet, şaka gibi ama gerçek.

Avrupa'nın büyük devletleri bu gerekçeleri haklı bulmuşlar ve İtalya'ya " Yürü, meydan senin" Demişlerdi.

Devamını uzun uzadıya yazmaya gerek yok. İtalya'nın teklifini ertesi gün reddettik ve aynı gün (29 Eylül 1911) İtalya, Osmanlı Devletine savaş ilan etti.

Esas itibariyle savaşın bir kazananı yoktu. Ne İtalya galip çıkmıştı ne de Osmanlı Devleti ama Balkanlarda Osmanlı Devleti aleyhine yeni bir savaşın başlaması üzerine İtalya ile 18 Ekim 1912 de Uşi Antlaşmasını imzaladık.

Şimdi Uşi Antlaşmasının şartlarına çok çok dikkatinizi çekerim.

Şartlar şunlar: (Tamamı on maddedir zaten)

- 1-Trablusgarp ve Bingazi'ye tam özerklik verilecek. Bu kentler yeni kanunlarla yönetilecek. (Trablusgarp İtalya'ya verilecek diye bir şart yok.)
- 2-Trablusgarp ve Bingazi'de Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını padişah adına "naibü's sultan" olarak tayin edilecek bir görevli koruyacak. Dini ve adli işler padişah eliyle seçilecek kadılar tarafından yürütülecek. Bu görevlilerin maaşları Osmanlı tarafından ödenecek. (Yani Trablusgarp [Libya] Halen Osmanlı Devletinin bir eyaleti.)
- 3-Halk, dini yönden Osmanlı halifesine bağlı kalacak. (Bu madde önemli. Az sonra o konuya geleceğiz.)
- 4-Osmanlı Devleti Libya'daki askeri güçlerini, memurlarını ve sivil görevlilerini geri çekecek. (Osmanlı Devletinin Libya'daki askeri ve mülki varlığı sona eriyor)
- 5-İtalya'nın elinde tuttuğu Ege Denizi'ndeki Rodos ve On İki Ada Osmanlı Devleti'ne geri verilecek. Osmanlı Devleti, Balkan Savaşları'nda bu adaları savunamayacak. (İtalya bu maddeye uymayarak adaları iade etmemiştir.)
- 6-İtalya, kapitülasyonların kaldırılmasında Osmanlı Devleti'ne yardım edecek.
- 7-İki devlet arasındaki düşmanlıklar sona erdirilecek.
- 8-Tutuklular ve rehineler takas edilecek.
- 9-Savaştaki düşmanca fiiller için karşılıklı af getirilecek.

Evet, bu antlaşma ile Osmanlı Devleti'nin Trablusgarpdaki varlığı onulmaz bir yara almıştı ama "Al sen yönet" Diye İtalya'ya bırakılmış da değildi. Ancak gerek Balkan Savaşları, gerekse hemen peşi sıra gelen I. Dünya Savaşı nedeniyle Osmanlı Devleti, Trablusgarp ile yeterince ilgilenemedi. Zaten Trablusgarp savaşında bile oraya ordu gönderememiş, İtalyanlarla savaşı Mustafa Kemal, Enver Bey, Fethi Okyar ve daha nice Türk subayları, yerli halkı teşkilatlandırarak sürdürmüşlerdi.

I. Dünya Savaşı yıllarında İtalya resimde gördüğünüz gibi Trablusgarp'a medeniyet getirdi..

Trablusgarp'ın Müslüman halkını etrafı dikenli tellerle çevrili toplama kamplarına doldurdu. En ufak direnme gösterenleri resimde de gördüğünüz gibi ibret-i alem için kalabalık meydanlarda astırdı.(Resim 1910-1970 Yılları arasında gazetecilik alanında faaliyet gösteren İngiliz Pathe Mews arşivinden)

Trablusgarp'ta (Libya'da) Bu mezalim yaşanırken camilerde hutbe hâla Osmanlı padişahı adına okunmaktaydı. Yani hakimi olamadığımız topraklarda hakimiyetin en en önemli sembolü hâlen sürdürülmekteydi.

Türkiye topraklarında 1 Kasım 1922 de saltanat, 3 Mart 1924 de halifelik kaldırıldıktan sonra Libya ile artık hiç bir maddi ve manevi bağlantımız kalmadı. Çünkü adına hutbe okunacak bir halife yoktu, halife'nin Libya'ya atayacağı bir naibü's sultan yoktu. Artık Libya topraklarında halk dini olarak Osmanlı halifesine bağlı da olmayacaktı. Nitekim halifeliğin kaldırılmasından kısa süre önce 24 Temmuz 1923 de imzaladığımız Lozan Antlaşması ile Trablusgarp'ı tamamen kendi kaderine terk etmiştik zaten. Şöyle ki:

Lozan Antlaşması Madde 22 – Türkiye, 27. Maddenin genel hükümlerini bozmamak koşulu ile, 18 Ekim 1912 günlü Lozan Andlaşması ve ona ilişkin Bağitlar gereğince, her ne nitelikte olursa olsun, Trablusgarp (Libya) üzerinde sahip olmuş bulunduğu tüm hak ve ayrıcalıkların kesinlikle kaldırılmış olmasını tanıdığıını açıklar.[Demek oluyor ki Lozan Antlaşması öncesinde bizim Libya üzerinde haklarımız vardı.Yoksa böyle bir madde antlaşmaya niçin konsun ki ?]

Peki bu 22. Maddenin atıfta bulunduđu 27. Madde ne diyordu?

Lozan Antlaşması Madde 27 – Türkiye Hükümeti ya da Türkiye makamlarınca, Türkiye toprakları dışında, işbu antlaşmayı imzalayan öteki Devletlerin egemenliğı altında ya da koruyuculuğunda bulunan toprakların yurttaşları ile Türkiye'den ayrılan toprakların yurttaşları üzerinde siyasal, yasama ya da yönetsel konularda, her ne nedenle olursa olsun, hiçbir yetki ya da yargı hakkı kullanılmayacaktır. [Libya, Mısır,Sudan, Suriye, Irak, Filistin vb daha önce Osmanlı hakimiyetindeki topraklardan bahsediliyor.]

Şurası da kararlaştırılmıştır ki, İslam dini makamlarının dinsel yetkilerine bir zarar gelmemektedir.

Sonrası malum.

Halkı toplu infazlar ve işkencelerle sindiren İtalyan güçleri Birinci Dünya Savaşı'ndaki müttefikleri İngiltere ve Fransa'nın da desteğıyle Libyalıları kendi ülkelerinde köle haline getirdi. Bu dönemde İtalyan sömürgeciliğine karşı Ömer Muhtar tarafından başlatılan direniş hareketi ise Muhtar'ın yakalanarak idam edilmesi neticesinde sekteye uğradı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölge Fransa ve İngiltere'ye bırakıldı. Birleşmiş Milletler 1949'da Libya'nın bağımsız bir ülke olması gerektiğı kararını aldı. 1951'de Libya,Birleşmiş Milletler aracılığıyla bağımsızlığına kavuşan ilk ülke oldu.

1911 yılında İtalya fı tarihinde Roma Devletinin bir eyaleti olmasını gerekçe olarak gösterip 1556 yılından beri Osmanlı toprağı olan Libya'da hak iddia etti.Hem de yukarıda belirttiğim saçmasapan gerekçelerle... O tarihte İtalya'ya " Senin ne işin var Libya'da?" demeyen, dememekle de kalmayıp destek veren devletlerin bugün Türkiye'ye " Senin ne işin var Libya'da? " Demesini anlamakta zorluk çekmiyorum ama aynı soruyu bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının sorması ilkin acayibime gidiyordu. Sonra düşününce artık acayip gelmiyor. Öyle ya 24 Temmuz 1923 de. "Türkiye Cumhuriyeti, Trablusgarp (Libya) üzerinde sahip olmuş bulunduğu tüm hak ve ayrıcalıkların kesinlikle kaldırılmış olmasını tanımaktadır" Şeklindeki bir maddenin altına imza atarak redd-i miras davasında bulunmuş bir devletin doksan yedi sene sonra" Ben de hakkımı istiyorum." deme hakkı olabilir mi?

Sonuç itibariyle İtalya'nın, Fransa'nın, ABD nin,Katar'ın, Birleşik Arap Emirliklerinin hatta Patagonya'nın bile Libya üzerinde hakları olabilir ama Türkiye Cumhuriyeti'nin herhangi bir hakkı olamaz. Hem olsa ne

olacak ki? Fotoğrafta görüldüğü gibi bir medeniyet mi götüreceğiz Libya'ya?

Çocukluğumuzdan beri haritalarımızda gördüğümüz ve kırmızı çizgilerle çizilmiş olan, burnumuzun dibine kadar sokulmuş(bugüne kadar da rahatsızlık duymadığımız.) deniz sınırlarımız neyimize yetmiyor?

.....

Gelecek bölümde de ‘!Yunanistan’ın İzmir’de ne işi vardı?’ konusunu yazmaya çalışacağım.